

**Co-funded by
the European Union**

**АКТИВУЮЧИЙ СЦЕНАРІЙ УРОКУ
розроблений в рамках проєкту**

„ІННОВАЦІЇ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ”

Тема:

**Російські фейкові новини щодо України та ЄС –
інформаційна війна
(Приклади дезінформації як елемента геополітичної стратегії)**

1. Цілі уроку

Учень:

- розуміє, що таке інформаційна війна і чим вона відрізняється від звичайної дезінформації,
- може навести приклади російських фейкових новин, спрямованих проти України та Європейського Союзу,
- розпізнає головні геополітичні цілі, що стоять за дезінформаційними кампаніями,
- знає основні інструменти фактчекінгу в Польщі, Чехії, Словаччині та ЄС,
- розвиває критичне мислення, вміння аналізувати контент і працювати в групі.

2. Цільова група

Учні початкових шкіл

3. Методи навчання

- Мозковий штурм
- Міні-лекція з прикладами
- Робота в групах (аналіз фейкових новин)
- Керована дискусія

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Індивідуальна рефлексія
- Опціонально – вікторина / швидка освітня гра

4. Навчальні матеріали / джерела

- Проектор або інтерактивна дошка
- Картки з прикладами фейкових новин (2–3 правдиві повідомлення, 2–3 фейкові новини російської пропаганди)
- Інфографіка: „Цілі та механізми інформаційної війни”
- Фліпчарт і маркери
- Сайти фактчекінгу:
 - Польща: **Demagog.org.pl, Konkret24**
 - Чехія: **Manipulátoři.cz, Demagog.cz**
 - Словаччина: **Demagog.sk, Infosecurity.sk**
 - ЄС: **EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu**

5. Хід уроку (тривалість: 45 хвилин)

1. Вступ – що таке інформаційна війна? (5 хв.)

Форма: мозковий штурм

Хід роботи:

Учитель починає урок з питань:

- Чи чули ви колись поняття «інформаційна війна»? Що воно може означати?
- Чи можна воювати не тільки за допомогою зброї, але й за допомогою інформації?
- Чи можуть фейкові новини викликати подібні наслідки, як і військові дії – наприклад, паніку, хаос, ворожнечу між людьми?
- Які приклади новин про війну в Україні ви бачили в інтернеті або на телебаченні, що здавалися неправдивими чи перебільшеними?

Учитель записує асоціації учнів на дошці, щоб використати їх у подальшій частині уроку.

Змістова інформація (для усного викладу або у вигляді плаката):

Інформаційна війна – це цілеспрямовані дії у медіа та інтернеті, де інформація стає зброєю. Замість снарядів використовуються слова, зображення, відео та фейкові новини, щоб впливати на мислення, емоції та рішення цілих суспільств.

Інформаційна війна може діяти кількома способами:

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by the European Union

- **Введення в оману** – створення неправдивих новин, які змінюють картину подій.
- **Посів недовіри** – змушування людей перестати вірити в уряд, медіа чи міжнародні організації.
- **Розпалювання страху і гніву** – викликання сильних емоцій, які ускладнюють спокійне мислення і сприяють агресії щодо певних груп (наприклад, біженців).
- **Маніпулювання громадською думкою** – вплив на рішення держав, виборців або міжнародних інституцій без застосування військової сили.

У випадку війни в Україні російська пропаганда використовує фейкові новини, щоб:

- послабити довіру до влади України та ЄС, показуючи їх як корумпованих чи безпорадних,
- розколоти єдність між країнами ЄС, поширюючи неправдиву інформацію про суперечки та «зраду союзників»,
- представити Росію як жертву або «захисника миру», а Україну – як «агресора»,
- відмовляти від гуманітарної допомоги, поширюючи фейки про нібито загрози від біженців або зловживання міжнародною допомогою.

Інформаційна війна може бути такою ж небезпечною, як і військові дії, оскільки впливає на політичні рішення, відносини між націями і щоденну поведінку людей – наприклад, може відмовляти від допомоги жертвам війни або підбурювати конфлікти між громадами в різних країнах.

2. Визначення та приклади (10 хв.)

Форма: міні-лекція + усна вікторина

Визначення (для представлення у вигляді слайду або плаката):

- **Інформаційна війна** – систематичне використання неправдивої, маніпулятивної або односторонньої інформації як інструменту політичного чи військового впливу. Її мета – не лише обманути аудиторію, а й викликати хаос, суспільні поділи та послабити противника без застосування збройної сили.
- **Пропаганда** – повідомлення, яке презентує лише одну сторону конфлікту або проблеми, часто використовує емоційні вислови, напівправди та стереотипи, щоб переконати людей у певних поглядах або діях. Може поширюватися у медіа, в інтернеті, а навіть у масовій культурі.
- **Російська дезінформація** – неправдиві або маніпулятивні повідомлення, створені й поширювані в інтернеті, на телебаченні, у соцмережах з метою:
 - очорнити Україну та її владу,
 - послабити довіру до ЄС і НАТО,
 - розпалювати страх і ворожість до воєнних біженців,
 - відмовляти західні держави від фінансової та військової підтримки України.
- **Пропагандистські наративи** – повторювані схеми повідомлень, що застосовуються у російській дезінформації. Приклади:

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

Co-funded by the European Union

- «Україна – це збанкрутіла і корумпована держава»,
- «ЄС планує напад на Росію і використовує Україну як маріонетку»,
- «Українські біженці небезпечні, відбирають робочі місця та загрожують мешканцям ЄС»,
- «Росія лише захищається і бореться за мир».

Приклади (для аналізу в класі):

1. **Фейк:** «Україна планує використати біологічну зброю проти цивільних»
 - багаторазово спростовано ООН і ВООЗ, відсутні будь-які докази, мета: викликати страх, показати Україну агресором.
2. **Фейк:** «Європейський Союз змушує держави-члени приймати небезпечних біженців з України»
 - маніпуляція емоціями і страхом, немає доказів щодо «небезпеки», мета: викликати відразу до допомоги жертвам війни.
3. **Достовірна інформація:** «ЄС ухвалив програму фінансової та гуманітарної підтримки для воєнних біженців»
 - підтверджено заявою Європейської Комісії, доступно в офіційних джерелах ЄС.
4. **Пропагандистський наратив:** «Росія веде спеціальну операцію, щоб захиститися від загрози з боку НАТО»
 - приклад дезінформації для виправдання військової агресії, багаторазово спростовано звітами ООН та незалежних спостерігачів.

Усна вікторина (3–4 хв.)

Учитель ставить учням запитання:

- Чи кожна сенсаційна новина про війну є правдивою?
- Які сигнали можуть свідчити про те, що ми маємо справу з пропагандою?
- Чому деякі фейки повторюються в різних медіа, навіть якщо вони вже були спростовані?
- Яка з наведених інформацій походить із надійних джерел (наприклад, ЄС, ООН, ВООЗ)?

3. Групова вправа – „Чи це елемент інформаційної війни?” (15 хв.)

Форма: робота в групах по 3–5 осіб

Мета вправи: розвиток уміння розпізнавати пропаганду і фейкові новини, які використовуються у геополітичних діях; аналіз їхньої мети та емоцій, які вони мають викликати.

**Co-funded by
the European Union**

Інструкція для вчителя:

1. Поділіть клас на групи по 3–5 осіб.
2. Роздайте кожній групі набір із 4 заголовків чи постів (2 достовірні з офіційних джерел ЄС, ООН, ВООЗ; 2 стилізовані під російську пропаганду).
3. Забезпечте учнів таблицею для заповнення з колонками:
 - Зміст повідомлення
 - Правдиве чи фейкове?
 - Які емоції викликає?
 - Можлива політична/геополітична мета
 - Сигнали-попередження

Завдання для груп:

1. Прочитайте всі 4 повідомлення.
2. Виберіть ті, що виглядають як фейки, пов'язані з інформаційною війною (маніпуляція, пропагандистський зміст).
3. Обґрунтуйте свій вибір, вкажіть елементи, які свідчать про маніпуляцію (наприклад, відсутність джерел, емоційна мова, суперечність з офіційними звітами).
4. Назвіть емоції, які повідомлення має викликати (страх перед біженцями, гнів на владу, недовіру до ЄС).
5. Визначте можливу геополітичну мету – чому хтось міг створити таке повідомлення (послаблення підтримки України, створення розколу в ЄС).
6. Запишіть результати в таблицю, яку заповнює кожна група.

1. Набір із 4 заголовків / постів

Два достовірні – з офіційних джерел ЄС / ООН / ВООЗ:

1. «ЄС закликає Ізраїль допустити гуманітарну допомогу до Сектору Гази»
– Офіційна позиція Європейської Комісії щодо доступу гуманітарної допомоги для цивільних у Секторі Гази та заклик дотримуватися міжнародного права. *Eunews*
2. «Опитування Eurostat: вантажні перевезення в ЄС зростають на автошляхах за рахунок залізниці»
– Результати дослідження показують, що в ЄС зростають автомобільні перевезення, а залізничні скорочуються, що впливає на досягнення Цілей сталого розвитку ООН. *Eunews*

Два стилізовані під російську пропаганду:

3. «Путін звинувачує Литву в тому, що вона є 'нацистською державою' — спроба виправдати агресію»

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

– Наратив, що відтворює риторику Кремля, стверджуючи, ніби Литва є псевдо-державою нацистського типу, щоб виправдати військові дії. *The Sun*

4. «Росія використовує штучний інтелект і фейкові медіа, щоб засипати суспільства маніпуляціями»
– Хоча звучить як попередження, це повідомлення стилізоване під російський наратив, у якому Захід подається творцем дезінформації. Насправді йдеться про опис російських пропагандистських дій, відомих як “Operation Overload / Matryoshka”. *WIRED*

Таблиця для заповнення

(можете роздати групам у вигляді роздруківки А4 або інтерактивної таблиці в цифровому документі)

Зміст повідомлення	Правдиве чи фейкове?	Які емоції викликає?	Можлива політична / геополітична мета	Сигнали- попередження
-------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	--	----------------------------------

Co-funded by
the European Union

Зміст повідомлення	Правдиве чи фейкове?	Які емоції викликає?	Можлива політична / геополітична мета	Сигнали- попередження
-----------------------	-------------------------	-------------------------	--	--------------------------

Підказки для учнів:

- **Зміст повідомлення** – перепишіть заголовок або скоротіть текст поста.
- **Правдиве чи фейкове?** – оцініть, чи це інформація з офіційного джерела, чи потенційна пропаганда/фейк.
- **Які емоції викликає?** – наприклад, страх, гордість, злість тощо.
- **Можлива політична/геополітична мета** – наприклад, посіяти недовіру до НАТО, виправдати військові дії тощо.
- **Сигнали-попередження** – типові ознаки пропаганди, наприклад: використання слів «нацистська», відсутність доказів, емоційна мова, узагальнення, маніпуляція фактами.

Обговорення результатів (5 хв.):

- Кожна група презентує свої висновки (2–3 хв.).
- Учитель підсумовує:
 - Фейкові новини під час війни – це інструмент політичного та військового впливу.
 - Вони мають викликати конкретні емоції, щоб формувати суспільні настрої (наприклад, страх перед біженцями, злість через допомогу Україні).

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Розпізнавання сигналів-попереджень (відсутність джерел, анонімні цитати, суперечність з іншими повідомленнями, повторювані наративи) є ключовим у боротьбі з пропагандою.

4. Дискусія: Як захищатися від інформаційної війни? (8 хв.)

Форма: модерowana розмова в класі

Хід роботи:

Учитель запрошує учнів до дискусії, підкреслюючи, що інформаційна війна така ж небезпечна, як і військові дії, бо вона впливає на емоції, рішення та відносини між націями. Під час розмови заохочує учнів аргументувати свої відповіді та наводити приклади (без посилань на локальні політичні конфлікти).

Запитання до учнів:

- Чому російські фейкові новини швидко поширюються?
(наприклад, вони сенсаційні, дублюються в соцмережах, викликають емоції)
- Які емоції найчастіше використовуються в пропаганді війни?
(страх, гнів, ненависть до певних націй, недовіра до влади)
- Чи кожна суперечлива новина про війну є фейком?
(обговорення різниці між неприємною правдою, пропагандою і відвертим фейком)
- Як ми можемо перевірити, чи новина про конфлікт є правдивою?
(пошук у кількох незалежних джерелах, використання сайтів фактчекінгу)
- Які організації та портали допомагають боротися з воєнною дезінформацією в ЄС, Польщі, Чехії та Словаччині?
 - EDMO (<https://edmo.eu>) – Європейська обсерваторія цифрових медіа
 - EUvsDisinfo (<https://euvsdisinfo.eu>) – база російської дезінформації
 - Demagog (<https://demagog.org.pl> / <https://demagog.cz> / <https://demagog.sk>) – перевірка фактів
 - Manipulátoři.cz (<https://manipulatori.cz>) – аналіз пропаганди в чеських медіа
 - Infosecurity.sk (<https://infosecurity.sk>) – звіти про російську інформаційну війну в регіоні

Змістова інформація для вчителя (для підсумку):

- Інформаційна війна – це заплановані дії: створення й поширення фейкових матеріалів, які впливають на суспільні настрої, політичні рішення, а подекуди навіть дестабілізують держави.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Фейкові новини створюються так, щоб викликати сильні емоції (страх, гнів, відчуття загрози). Саме тому вони поширюються швидше, ніж достовірні повідомлення.
- Захист від інформаційної війни полягає у:
 1. Перевірці інформації в кількох незалежних джерелах.
 2. Використанні порталів фактчекінгу та офіційних повідомлень міжнародних інституцій.
 3. Непоширенні неперевіраних матеріалів, навіть якщо вони викликають сильні емоції.
 4. Усвідомленні, що не кожна «сенсація в мережі» є правдою – пропаганда використовує емоції, щоб нами маніпулювати.

5. Підсумок і рефлексія (7 хв.)

Форма: індивідуальна робота + спільний класний список

Хід роботи:

1. Індивідуальна вправа:

Кожен учень записує в зошиті або на картці свою відповідь щонайменше на одне з наведених речень:

- «Я зрозумів/ла, що інформаційна війна...»
- «Найбільш підозрілим у російських фейках є...»
- «Перш ніж поділитися новиною про війну, я перевірю...»
- «Сьогодні я дізнався/лася, що дезінформація може...»
- «Тепер я знаю, що емоційні новини про війну...»

Після короткої паузи вчитель просить охочих учнів зачитати відповіді (або анонімно приклеїти картки на дошку, щоб усі могли їх побачити).

2. Створення спільного списку:

На основі рефлексій учнів клас готує «5 правил захисту від інформаційної війни».

Приклад списку може виглядати так:

1. Перевіряй джерело та автора інформації – користуйся надійними, офіційними медіа та інституціями.
2. Порівнюй новини у різних медіа, у тому числі міжнародних (ЄС, ООН, незалежні інформагентства).
3. Шукай докази – не вір у «таємні документи», сенсаційні відео чи анонімні висловлювання без підтвердження.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

4. Не поширюйте матеріали, що викликають лише страх, гнів чи ненависть – це типовий механізм воєнної пропаганди.
5. Користуйтеся порталами фактчекінгу та офіційними сайтами європейських, українських і міжнародних інституцій (наприклад: **EDMO, EUvsDisinfo, Demagog, StopFake**).

Висновки вчителя (змістове підсумування):

- Інформаційна війна – це реальний інструмент конфлікту, який впливає на емоції, рішення та міжнародну політику.
- Російська пропаганда використовує фейкові новини, маніпульовані зображення, дипфейки та теорії змови, щоб послабити єдність суспільств ЄС і відмовити від допомоги Україні.
- Найкращий захист – критичне мислення, перевірка інформації, використання багатьох джерел і уникання швидкого поширення емоційних матеріалів.

6. Словник понять – інформаційна війна і пропаганда

Поняття	Визначення
Інформаційна війна	Використання інформації та фейкових новин як зброї з метою впливу на ворога та суспільство.
Пропаганда	Одностороннє, емоційне повідомлення, що має переконати аудиторію в певних поглядах.
Російська дезінформація	Фейкові новини, створені для послаблення підтримки України та дестабілізації ЄС.
Пропагандистський наратив	Повторювана схема фейкових повідомлень зі схожою метою і змістом.
Фактчекінг	Процес перевірки правдивості інформації у незалежних джерелах.

7. Методичний посібник для вчителя

1. Добір прикладів

- Використовуйте вигадані або нейтральні фейки, засновані на реальних випадках російської пропаганди (наприклад, неправдиві новини про біженців, нібито військові дії, фальшиві документи).
- Уникайте шокуючого та травматичного контенту (наприклад, фото жертв війни, сцени насильства), який може викликати сильний стрес у школярів.
- Обирайте повідомлення, які можна перевірити у відкритих джерелах фактчекінгу (**EUvsDisinfo, StopFake, Demagog, Infosecurity.sk**).

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

2. Адаптація змісту до вікової групи

- Використовуйте прості визначення понять, таких як «інформаційна війна», «пропаганда», «фейковий наратив» – уникайте складної політичної чи військової термінології.
- Застосовуйте візуальні матеріали:
 - заголовки та короткі пости із соцмереж,
 - карти, що ілюструють рух інформації,
 - інфографіки, які показують механізм створення фейку (наприклад: «як виникає воєнний фейк»).
- Вводьте приклади з різних країн (Польща, Чехія, Словаччина, ЄС, Україна), щоб показати спільний характер дезінформації.

3. Модерація дискусії

- Заохочуйте учнів ставити запитання й перевіряти інформацію, наприклад: «Звідки ми це знаємо?», «Чи можна це перевірити?».
- Підводьте учнів до самостійних висновків, порівнюючи однакові новини у різних джерелах (польські, українські, європейські медіа).
- Дбайте про емоційний баланс під час обговорення – тема складна, уникайте оцінювання висловлювань, замість цього просіть аргументи та пояснення.
- Підкреслюйте, що воєнна дезінформація впливає на емоції, але рішення треба будувати на перевірених фактах.

4. Безпечна атмосфера

- Поясніть учням, що кожен може піддатися пропаганді – це не привід для сорому, а сигнал, що необхідно навчатися перевіряти інформацію.
- Дозвольте учням висловлювати емоції, пов'язані з темою війни – не перебивайте і не оцінюйте відповіді.
- Якщо з'являться складні запитання (наприклад, про жертв війни, травму біженців) – їх можна відкласти для розмови з педагогом чи фахівцем, щоб забезпечити емоційну підтримку.

**Co-funded by
the European Union**

5. Додаткові матеріали

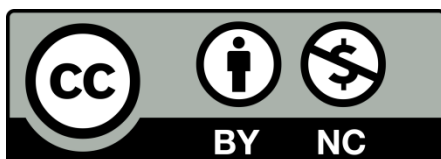
- Підготуйте:
 - карту Східної Європи – щоб показати масштаби інформаційних операцій,
 - хронологію (наприклад, головні події війни і появу при них фейків),
 - приклади спростованих фейків із порталів фактчекінгу (**EUvsDisinfo**, **StopFake**, **Demagog.sk**, **Infosecurity.sk**).
- Можна використати короткі освітні відео (наприклад, з **European Digital Media Observatory**), які показують, як створюється та поширюється воєнна пропаганда.

6. Розширення уроку – мініпроект класу

- «Карта інформаційної війни» – учні у групах збирають приклади воєнних фейків із різних країн (Польща, Чехія, Словаччина, ЄС).
- Аналізують їхні цілі, емоційну мову, джерела та вплив на громадську думку.
- Кінцевий результат: плакат або мультимедійна презентація, що показує, як пропаганда намагається змінити спосіб мислення суспільств, та правила захисту від інформаційної війни.

8. Наукові та освітні джерела (міжнародні та європейські)

- **EDMO – European Digital Media Observatory**
<https://edmo.eu>
- **EUvsDisinfo – проєкт Європейської служби зовнішніх дій**
<https://euvsdisinfo.eu>
- **NATO StratCom Centre of Excellence – звіти про російську пропаганду**
<https://stratcomcoe.org>
- **UNESCO – Media and Information Literacy**
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
- **Demagog.org.pl (PL)**
<https://demagog.org.pl>
- **Manipulátoři.cz (CZ)**
<https://manipulatori.cz>
- **Demagog.sk (SK)**
<https://demagog.sk>
- **Infosecurity.sk – аналізи російської дезінформації в регіоні**
<https://infosecurity.sk>

Проект спільно профінансований Європейським Союзом